

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Handreiking Financiële redzaamheid statushouders

Een hulpmiddel bij het bepalen of iemand zelfstandig zijn geldzaken kan beheren

Marion Weijers, Tamara Madern, Pauline Mulder-Hiltmann

Statushouders en (zelf)redzaamheid

Met de nieuwe Wet inburgering heeft de gemeente de regierol in handen bij de inburgering van statushouders. Het doel van de wet is om inburgeringsplichtigen zo snel mogelijk te laten meedoen in de Nederlandse samenleving en het liefst ook zo snel mogelijk betaald werk te laten vinden.

Zorgen over financiën of het gebrek aan kennis over het Nederlandse financiële stelsel kan afleiden van het inburgeringsdoel of leiden tot ernstige financiële problemen. Daarom zijn gemeenten in het nieuwe stelsel verplicht om bijstandsgerechtigde statushouders financieel te ontzorgen. De verplichting geldt voor de eerste 6 maanden na huisvesting in de gemeente. Vanuit de uitkering worden de huur, energiekosten en zorgverzekering betaald.

In aanvulling op het ontzorgen is het belangrijk dat er ook wordt gewerkt aan de financiële (zelf)redzaamheid van de inburgeringsplichtige. Zodat statushouders geen betalingsachterstanden krijgen. Werken aan de financiële (zelf)redzaamheid kan ook doorgaan na de periode van 6 maanden. Veel gemeenten doen dit met budgettrainingen en individuele begeleiding.

Wanneer is iemand financieel (zelf)redzaam?

Volgens het Nibud is iemand financieel redzaam wanneer hij weloverwogen keuzes maakt, zodanig dat zijn financiën in balans zijn op zowel korte als lange termijn. Dat betekent dat iemand *zelf* al zijn geldzaken kan regelen, maar ook dat hij of zij weet wanneer je *hulp* zou moeten inroepen.

Het is belangrijk om in te schatten in hoeverre iemand in staat is om financieel redzaam te zijn. Is het nodig dat iedereen zijn eigen belastingaangifte doet? Nee. Maar wel dat je zelf actie onderneemt om de aangifte te (laten) doen en dat je de juiste papieren inlevert bij de belastingconsulent. Financieel redzaam zijn gaat dus verder dan het in balans brengen van de inkomsten en uitgaven. Het gaat ook over het kunnen vinden van de juiste informatie en het tijdig inschakelen van hulp. Wat iemand precies moet kunnen, is te vinden in de Nibud-competenties.

Wat betekent dit voor de statushouders?

De meeste statushouders konden in hun land van herkomst goed met geld omgaan. Maar het Nederlandse financiële stelsel is voor hen onbekend en vaak ook ingewikkeld. Ze kennen bovendien de verschillende hulpinstanties niet. Het is voor hen daardoor een extra uitdaging om financieel redzaam te worden. Dit staat nog los van de belemmerende factor dat zij de Nederlandse taal nog niet beheersen op A2/B1

niveau. Juist bij het regelen van financiën komt veel taalvaardigheid kijken, denk alleen al aan de post.

Veel gemeenten worstelen met de vraag hoe je kunt bepalen of een statushouder financieel redzaam is. En welk aanbod je kunt inzetten om statushouders te begeleiden naar financiële redzaamheid. Met behulp van deze handreiking en de Checklist Financiële redzaamheid kan een professional een goede inschatting maken van welke kennis en vaardigheden iemand al bezit en welke nog moeten worden ontwikkeld op weg naar financiële redzaamheid. De Checklist Financiële redzaamheid is op twee manieren te gebruiken:

1. Om te bepalen waar iemand staat;
2. Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de financiële redzaamheid van de statushouder.

Door het instrument vaker af te nemen, ontstaat een soort monitor. Dit kan helpen om te bepalen welke dienstverlening de gemeente het beste kan inzetten.

Voor wie is deze Handreiking en wanneer gebruik je hem?

Deze Handreiking is bedoeld voor (vrijwillige) begeleiders, budgetcoaches, budgetbeheerders, klantmanagers van statushouders en hun gezinnen. Dus eigenlijk voor iedereen die statushouders begeleidt en wil weten of ze zich financieel kunnen redden.

De Handreiking gaat niet in op de vraag wanneer of in welke fase welke begeleiding kan worden ingezet, en welke begeleidingsmethode het meest effectief is. Iedere gemeente heeft andere instrumenten en het gaat hierbij echt om maatwerk. De Checklist Financiële redzaamheid en de Handreiking helpen om te bepalen waar iemand staat en wat hij nog moet leren. Welke begeleiding er kan worden ingezet, hangt af van de gemeente en is aan de professionele inschatting van de begeleider. Denk bij begeleiding bijvoorbeeld aan budgetcoaching, budgetbeheer, budgettraining, maatschappelijke dienstverlening, hulp van vrijwilligers en diverse apps.

Stappen naar financiële redzaamheid

Het doel van de Checklist Financiële redzaamheid is om te kunnen bepalen waar iemand staat en te monitoren of mensen vooruit zijn gegaan in financiële redzaamheid. Bij het bepalen waar iemand staat gaat het om de vraag wat iemand zelf kan en waarbij nog hulp nodig is om zelfstandig de financiën te kunnen doen en een schuldevrij leven te leiden. Om dit te meten, worden verschillende prestatie-indicatoren gebruikt. Deze zijn zo geformuleerd dat ze over gedragsaspecten gaan en niet over financiële aspecten als bijvoorbeeld inkomen. Ook zijn ze zo geformuleerd dat je zoveel mogelijk objectieve criteria hebt. De inschatting of iemand iets kan, blijft altijd een inschatting van de professional in samenwerking met de statushouder. Het is geen harde toets.

Nibud-competenties als basis voor monitoring

Als basis voor het instrument zijn de Nibud-competenties gebruikt. Deze zijn van toepassing op alle volwassen inwoners van Nederland. Het doel is dat iedereen in principe beschikt over de kennis en vaardigheden die in de competenties worden beschreven.

Gewenst gedrag

Voor het opstellen van de prestatie-indicatoren is gekeken welke gedragingen essentieel zijn om zelfstandig je geldzaken te kunnen doen en een schuldevrij leven te kunnen leiden. Dit staat niet gelijk aan volledige financiële redzaamheid. Niet alle gedragingen en achterliggende competenties die nodig zijn voor volledige financiële redzaamheid, zijn ook noodzakelijk voor een schuldevrij leven. Daarnaast zijn er mogelijk gedragingen en competenties die nog niet ontwikkeld zijn. Het is goed te weten wat deze zijn, wanneer, waar en hoe je om hulp kunt vragen. Een voorbeeld is de aangifte inkomstenbelasting. Het is goed om te weten dat dit moet, maar je hoeft dat niet per se zelf te kunnen. Weten dat je dit kunt laten doen en bij wie is voldoende.

De competentie 'het beoordelen van financiële producten op kosten en rendement, looptijd en voorwaarden voor acceptatie en uitsluiting', is een ander voorbeeld van een competentie die alleen indirect van belang is voor een schuldevrij leven. Dit is wél direct van belang voor volledige financiële redzaamheid. Maar voor een schuldevrij leven is het veel belangrijker dat iemand kan inschatten of een financieel product binnen het budget past en welke financiële producten essentieel zijn, zoals bijvoorbeeld de zorgverzekering. Dat is dan ook waar in de Checklist Financiële redzaamheid de aandacht naar uitgaat.

De Checklist Financiële redzaamheid

De Checklist bestaat uit vier blokken. Samen met de statushouder ga je kijken waar hij of zij staat. De blokken bestaan uit kleinere elementen, de prestatie-indicatoren. Die gaan over het verwachte of gewenste gedrag. Terwijl in de thema's een duidelijke rangorde zit, en ze daarmee ook de stappen zijn die de statushouder moet zetten, is dit bij de indicatoren niet het geval. Alle indicatoren binnen één thema zijn even belangrijk.

Per presentatie-indicator krijgt de statushouder 0 (nooit), 1 (vaak) of 2 (altijd) punten.

Door die punten op te tellen, krijg je een indruk van de financiële redzaamheid van de statushouder.

De prestatie-indicatoren zijn gegroepeerd in een basisblok en drie themablokken:

De Basiszaken

Je begint met 'De basiszaken die iemand geregeld moet hebben'. Dit is een eenmalige check.

Thema 1: Betalen en inkomen

Dit zijn gedragingen die je iedere dag doet en die dus belangrijk zijn. Als dit niet lukt, is het onmogelijk om grip op je financiën te krijgen.

Thema 2: Overzicht

Dit zijn activiteiten die je wekelijks moet uitvoeren.

Thema 3: Inzicht

Deze activiteiten moeten maandelijks worden gedaan.

Het basisblok en deze thema's geven een goed beeld van de zaken die gedaan moeten worden om uit de schulden te blijven. Het betreft wel de basis. Zo zijn er ook activiteiten die bijvoorbeeld jaarlijks uitgevoerd moeten worden. Deze staan niet standaard in dit formulier. Maar met de genoemde thema's kan een statushouder zich redden en zonder structurele hulp verder. Een check of wat ondersteuning kan af en toe nog wel handig zijn. Denk aan het wijzigen van de zorgverzekering. De gemeente kan zelf extra prestatie-indicatoren toevoegen als dit past bij het lokale beleid.

De prestatie-indicatoren zijn een vertaling van de Nibud competenties voor financiële redzaamheid. Onder elke prestatie-indicator staat de onderbouwing en oorspronkelijke Nibud competentie schuin weergegeven. Deze toelichting helpt om het gewenste gedrag te kunnen duiden.

Checklist financiële redzaamheid

Wat heb ik al geregeld?

	 Ja	 Mee bezig	 Nee
De basiszaken die iemand geregeld moet hebben			
Ik heb een DigiD.	☐	☐	☐
Ik heb een bankrekening.	☐	☐	☐
Ik heb een zorgverzekering.	☐	☐	☐
Ik heb een aansprakelijkheidsverzekering.	☐	☐	☐
Ik heb een zorgtoeslag.	☐	☐	☐

Wat doe ik al?

	 Altijd	 Vaak/Meestal	 Nooit
Thema 1: Betalen en inkomen			
Ik betaal mijn rekeningen op tijd.	☐	☐	☐
Ik heb een inkomen op minimaal het sociaal minimum.	☐	☐	☐
Ik vraag toeslagen en tegemoetkomingen aan als ik daar recht op heb.	☐	☐	☐
Ik geef niet meer geld uit dan ik heb.	☐	☐	☐
Ik pas mijn uitgaven aan als mijn budget verandert.	☐	☐	☐
Ik open en lees belangrijke brieven en e-mails.	☐	☐	☐
Ik zoek hulp als ik iets niet begrijp.	☐	☐	☐
Ik kan goed en veilig omgaan met mijn bankrekening.	☐	☐	☐
Ik gebruik en begrijp hoe internetbankieren werkt.	☐	☐	☐

	 Altijd	 Vaak/Meestal	 Nooit
Thema 2: Overzicht			
Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten.	☐	☐	☐
Ik kan een overzicht maken van mijn uitgaven per maand.	☐	☐	☐
Ik weet het verschil tussen rijke, arme, dure en goedkope maanden.	☐	☐	☐
Ik ken het verschil tussen uitgaven die moeten en die mogen.	☐	☐	☐
Ik weet dat uitgaven die moeten voorrang hebben op uitgaven die mogen.	☐	☐	☐
Ik herken wanneer er een geldprobleem ontstaat.	☐	☐	☐
Ik kan mijn belangrijke documenten makkelijk terugvinden.	☐	☐	☐
Ik reserveer geld voor het eigen risico van de zorgverzekering.	☐	☐	☐
Ik sluit noodzakelijke verzekeringen af.	☐	☐	☐

Thema 3: Inzicht

 Altijd **Vaak/Meestal** **Nooit**

Ik kan berekenen of er voldoende geld is om noodzakelijke en geplande uitgaven te kunnen betalen.

Als ik een lening wil afsluiten, bereken ik eerst of de maandelijkse terugbetaling binnen mijn budget past.

Ik spaar geld om grotere uitgaven te kunnen doen, zoals voor kleding en meubels.

Ik spaar om in dure maanden genoeg geld te hebben om alle rekeningen te kunnen betalen.

Ik kan in mijn maandoverzicht zien of ik genoeg geld heb om al mijn uitgaven te kunnen betalen.

Ik snap dat je bij een abonnement iedere maand een vast bedrag moet betalen.

Thema 4:

 Altijd **Vaak/Meestal** **Nooit**

Scores optellen

Thema	Aantal keer	Totaal aantal punten
De Basis	<input type="text"/> x (2) + <input type="text"/> x (1) + <input type="text"/> x (0) = <input type="text"/>	
Thema 1	<input type="text"/> x (2) + <input type="text"/> x (1) + <input type="text"/> x (0) = <input type="text"/>	
Thema 2	<input type="text"/> x (2) + <input type="text"/> x (1) + <input type="text"/> x (0) = <input type="text"/>	
Thema 3	<input type="text"/> x (2) + <input type="text"/> x (1) + <input type="text"/> x (0) = <input type="text"/>	

Wat betekent de score?

Thema	Hoge score	Lage score
De Basis	10 punten	minder dan 10
Thema 1	16 punten of meer	9 punten en minder
Thema 2	16 punten of meer	9 punten en minder
Thema 3	10 punten of meer	6 punten en minder

De basiszaken

In Nederland moet iedereen bepaalde basiszaken op orde hebben, zoals een DigiD, een bankrekening en een zorgverzekering. Deze basis is opgenomen in De basiszaken die iemand geregeld moet hebben. Je checkt bijvoorbeeld of er een bankrekening is. Dit zegt echter niets over of iemand ermee kan omgaan of kan pinnen. Dit zit in thema 1.

Vragen die de begeleider kan stellen

- > Ik heb een DigiD
Vraag de statushouder of hij een DigiD heeft en vraag om in te loggen op mijnoverheid.nl. Dan weet je meteen of iemand een actieve DigiD heeft.
- > Ik heb een bankrekening
Vraag om een bankafschrift of om de bankapp.
- > Ik heb een zorgverzekering
Vraag welke zorgverzekering de statushouder heeft en check ook of dit alleen de basisverzekering is of ook een aanvullende verzekering betreft.
- > Ik heb een aansprakelijkheidsverzekering
Check of de statushouder een aansprakelijkheidsverzekering heeft (voor alle gezinsleden) en tot welk bedrag hij verzekerd is.
- > Ik heb een zorgtoeslag
Indien de statushouder geen zorgtoeslag heeft, check dan of deze wel is aangevraagd. Het kan zijn dat de statushouder geen recht heeft op zorgtoeslag. Dit komt echter maar zelden voor.

Tip: In het geldplan Statushouders worden deze basiszaken in het Tigrinya, Arabisch en Engels eenvoudig uitgelegd.

Thema 1: Betalen en inkomen

In dit thema worden de elementen beschreven die minimaal nodig zijn om te voorkomen dat er op korte termijn betalingsachterstanden of schulden ontstaan. Het zijn de competenties en gedragingen die van een persoon verwacht mogen worden om (weer) grip op de financiën te krijgen.

Toelichting en onderbouwing per prestatie-indicator

- > Ik betaal mijn rekeningen op tijd.
Rekeningen op tijd betalen, is vooral af te leiden aan het ontbreken van herinneringsbrieven en incassobrieven.
- > Ik heb een inkomen op minimaal het sociaal minimum.
De statushouder moet in staat zijn om een inkomen te generen op het sociaal minimum.
- > Ik vraag toeslagen en tegemoetkomingen aan als ik daar recht op heb.
Indien nodig moet de statushouder gebruik kunnen maken van subsidies, tegemoetkomingen en toeslagen om het sociaal minimum te bereiken.

Het gaat hierbij er vooral om dat er voldoende basisinkomen is.

- > Ik geef niet meer geld uit dan ik heb.
De statushouder doet uitgaven die passen binnen zijn budget.
- > Ik pas mijn uitgaven aan als mijn budget verandert.
De statushouder doet uitgaven passend binnen zijn budget, ook als zich veranderingen in de financiële situatie voordoen.
- > Ik open en lees belangrijke brieven en e-mails.
De statushouder opent en leest belangrijke brieven en e-mails regelmatig. Het Nibud raadt aan om dat het liefst iedere dag, maar minimaal een keer per week te doen.
- > Ik zoek hulp als ik iets niet begrijp.
De statushouder zoekt tijdig hulp als iets onduidelijk is. Dat kan ook bij vrienden en familie.
- > Ik kan goed en veilig omgaan met mijn bankrekening.
De statushouder begrijpt en kan veilig omgaan met een bankrekening. Hij checkt bijvoorbeeld of hij in een beveiligde omgeving inlogt.
- > Ik gebruik en begrijp hoe internetbankieren werkt.
De statushouder gebruikt en begrijpt internetbankieren. Hij kan daarmee simpele overboekingen doen.

Thema 2: Overzicht

In dit tweede thema staan vooral gedragingen die nodig zijn om overzicht te krijgen over geldzaken. Door overzicht te hebben over de geldzaken, weet de statushouder meteen waar het geld blijft. Daarnaast bevinden zich in deze stap elementen die met inzicht te maken hebben. Het gaat om keuzes maken en inzicht hebben op de korte termijn.

Toelichting en onderbouwing per prestatie-indicator

- > Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten.
De statushouder kan een overzicht maken en zijn inkomsten omrekenen naar maandbedragen. Hij neemt niet alleen zijn uitkering of loon mee, maar ook toeslagen, tegemoetkomingen en subsidies.
- > Ik kan een overzicht maken van mijn uitgaven per maand.
De statushouder kan een overzicht maken van al zijn uitgaven en deze omrekenen naar maandbedragen. Hij neemt hierbij de vaste lasten, reserveringen en huishoudelijke uitgaven mee.
- > Ik weet het verschil tussen rijke, arme, dure en goedkope maanden.
De statushouder weet in welke maanden er meer geld binnenkomt (denk aan vakantiegeld), wanneer er weinig geld binnenkomt en in welke maanden hij meer of minder uitgaven heeft. Hij weet bijvoorbeeld dat december een duurdere maand is.

- > Ik ken het verschil tussen uitgaven die moeten en die mogen.
De statushouder onderscheidt uitgaven die moeten en die mogen en stelt prioriteiten. Zie ook de volgende presentatie-indicator.
- > Ik weet dat uitgaven die moeten voorrang hebben op uitgaven die mogen.
De statushouder kan benoemen welke uitgaven prioriteit hebben en geeft deze ook voorrang.
- > Ik herken wanneer er een geldprobleem ontstaat.
De statushouder kan financiële tekorten signaleren.
- > Ik kan mijn belangrijke documenten makkelijk terugvinden.
De statushouder ordent zijn financiële administratie. Hij kan belangrijke gegevens (papier en digitaal) terugvinden.
- > Ik reserveer geld voor het eigen risico van de zorgverzekering.
De statushouder weet hoeveel het eigen risico is en zorgt dat er voldoende geld opzij wordt gelegd om dit te kunnen betalen.
- > Ik sluit noodzakelijke verzekeringen af.
De statushouder sluit noodzakelijke verzekeringen af passend bij zijn omstandigheden.

Thema 3: Inzicht

Dit thema gaat over de gedragingen die ervoor zorgen dat iemand inzicht heeft in zijn financiën en hierop kan anticiperen. Inzicht hebben gaat verder dan overzicht. Met inzicht in de financiën, weet de statushouder of zijn inkomsten en uitgaven in balans zijn en waar tekorten (kunnen) ontstaan. Hierdoor kunnen bewuste keuzes worden gemaakt. Het gaat verder dan de vorige stap, omdat hier ook keuzes worden gemaakt voor de middellange termijn.

Toelichting en onderbouwing per prestatie-indicator

- > Ik kan berekenen of er voldoende geld is om noodzakelijke en geplande uitgaven te kunnen betalen.
De statushouder kan eenvoudige berekeningen maken om uit te rekenen of er voldoende geld is voor de noodzakelijke en geplande uitgaven in de komende maand en zo nodig langer.
- > Als ik een lening wil afsluiten, bereken ik eerst of de maandelijkse terugbetaling binnen mijn budget past.
Bij het afsluiten van een lening berekent de statushouder of de lening binnen zijn budget past en kan afbetalen. Dit doet hij voor de hele looptijd.
- > Ik spaar geld om grotere uitgaven te kunnen doen, zoals voor kleding en meubels.
De statushouder reserveert geld voor kleding, vervanging van huisraad en het opvangen van dure maanden (zie ook de volgende presentatie-indicator).

- > Ik spaar om in dure maanden genoeg geld te hebben om alle rekeningen te kunnen betalen.
Dure maanden zijn bijvoorbeeld maanden waarin schoolgeld wordt afgeschreven of waarin je op vakantie gaat of uitstapjes wil maken. Voor deze maanden reserveert de statushouder geld.
- > Ik kan in mijn maandoverzicht zien of ik genoeg geld heb om al mijn uitgaven te kunnen betalen.
De statushouder kan in een maandoverzicht zien of de inkomsten en uitgaven maandelijks in balans zijn. Hij heeft overzicht in al zijn geldstromen.
- > Ik snap dat je bij een abonnement iedere maand een vast bedrag moet betalen.
De statushouder snapt de verplichtingen van een abonnement. Hij weet hoeveel hij moet betalen en ook dat hij in de gaten moet houden dat deze betalingen lukken. Hij houdt in de gaten of er veranderingen optreden in het abonnement.

Thema 4: Vrij in te vullen

De prestatie-indicatoren laten zien of de statushouder in staat is schuldenvrij te leven. Maar de gedragingen die essentieel zijn voor een schuldenvrij leven, zijn niet gelijk aan volledige financiële redzaamheid. Er moet nog een aantal stappen worden gezet, vooral in gedragingen die van belang zijn voor de middellange en lange termijn. Denk aan zaken, als belastingaangifte en sparen voor later. Deze zijn niet in de thema's meegenomen.

Als de statushouder de gedragingen uit de drie thema's onder de knie heeft, kan er worden gewerkt aan verdere financiële redzaamheid. Zo ontstaan er ook geen problemen in de (verre) toekomst. Als je dit ook wilt meten, dan kun je deze gedragingen toevoegen bij thema 4.

De Checklist afnemen

Je kunt de Checklist Financiële redzaamheid op verschillende manieren en voor verschillende doelen gebruiken. Doe je dat eenmalig, dan krijg je inzicht in hoe redzaam de statushouder op dat moment is. Als je de check vaker doet, zie je ook de groei. Het zegt dan iets over de leerbaarheid van de statushouder, maar ook of de interventies effect hebben. Hieronder beschrijven we de manier waarop je kunt monitoren en hoe je de checklist het beste kunt invullen.

De soorten metingen

De basismeting is het vertrekpunt. Dit is het moment waarop je bepaalt waar de statushouder nu staat. De basismeting kan eenmalig zijn, maar ook het begin van een traject waarin je de voortgang volgt. De basismeting geeft in dat geval een duidelijk beeld van de startsituatie van de statushouder. Iedere statushouder begint op een ander niveau en ook het tempo waarin de vooruitgang plaatsvindt, zal verschillen. Hieronder twee scenario's om dit te illustreren:

Scenario 1:

Moheb heeft een inkomen boven het sociaal minimum en doet uitgaven passend binnen zijn budget. Ook stelt hij prioriteiten aan zijn uitgaven. Hij heeft dus twee elementen uit thema 1 en één element uit thema 2. Het is aan te raden om dan eerst te werken aan het compleet maken van thema 1. Moheb moet dus belangrijke brieven gaan openen en lezen en zijn rekeningen op tijd betalen. Als hij dit onder de knie heeft, kan hij gaan werken aan de rest van thema 2.

Scenario 2:

Sena heeft alle elementen van thema 1 onder de knie. Ze betaalt rekeningen op tijd, doet uitgaven passend binnen haar budget, opent en leest belangrijke brieven en heeft toeslagen aangevraagd zodat ze een inkomen op het sociaal minimum heeft. Bij de begeleiding kan dus worden begonnen met thema 2: het aanleren van gedrag dat nodig is om overzicht te krijgen over haar geldzaken.

Door de begeleiding nemen financiële vaardigheden en financiële redzaamheid van de statushouder toe. De mate waarin is niet voor elke statushouder gelijk. Ook het startpunt is voor iedereen anders. Om grip te houden op de ontwikkeling is het belangrijk de voortgang te monitoren. Als je wil monitoren moet er dus minimaal een begin- en een eindmeting worden gedaan. Maar het is raadzaam om ook een tussenmeting te doen. Alleen dan is het mogelijk om te zien of iemand vooruit gaat of niet. Er kan dan per keer worden vergeleken of er vooruitgang is. Dit kun je doen bij een persoon maar ook voor het totale klantenbestand. Om beweging bij de statushouder te monitoren, is regelmatig meten noodzakelijk.

De puntentelling

In de Checklist wordt gebruik gemaakt van duimpjes. Door het gebruik van duimpjes wordt het voor de statushouder duidelijk (visueel) welke gedragingen hij al wel of niet beheerst. Deze duimpjes kun je als begeleider omrekenen naar punten. Door het gebruik van een puntensysteem (0-1-2) krijg je als begeleider eenvoudig inzicht in waar de statushouder zich bevindt op de weg naar financiële redzaamheid. Welke gedragingen beheerst iemand al wel en waar heeft iemand nog hulp nodig om zelfstandig zijn geldzaken te kunnen beheren?

		
Altijd	Vaak/meestal	Nooit
2 punten	1 punt	0 punten

De vooruitgang van een statushouder kan per thema worden gescoord. De Checklist Financiële redzaamheid staat in het vorige hoofdstuk en in de bijlage vind je een printbare versie. Op iedere prestatie-indicator kan een 0 (nooit), 1 (vaak/meestal) of 2 (altijd) worden gescoord. Ieder thema heeft een verschillend aantal prestatie-indicatoren en je kunt per thema dus een ander aantal punten scoren.

Een statushouder moet alle basiszaken hebben geregeld om schuldenvrij te kunnen leven. Vandaar dat op de basis de volle 10 punten gescoord moeten worden. Voor alle andere thema's is er een hoge en een lage score gedefinieerd. Scoort een statushouder laag op een thema, dan is er nog veel werk te verzetten. De score geeft vooral inzicht in wat de statushouder nog niet kan en wat dus de weg naar financiële redzaamheid belemmert. Er zit een volgorde in de thema's. Thema 1 is essentieel om ook thema 2 en 3 te kunnen beheersen. Thema 2 en 3 kunnen door elkaar lopen, de meest logische volgorde is wel thema 2 eerst en dan de elementen uit thema 3.

Wat betekent de score?

Thema	Hoge score	Lage score
De Basis	10 punten	minder dan 10
Thema 1	16 punten of meer	9 punten en minder
Thema 2	16 punten of meer	9 punten en minder
Thema 3	10 punten of meer	6 punten en minder

Op basis van het aantal punten per thema kun je een inschatting maken van welke hulp iemand nodig heeft.

- > Scoort iemand per thema veel punten (hoog), dan is er weinig ondersteuning nodig. Je kunt de hulp gaan afbouwen. Doe dat altijd onder begeleiding zodat de statushouder kan wennen aan de nieuwe situatie.
- > Scoort iemand per thema weinig punten (laag), dan kan hij of zij het (nog) niet zelf. Dan is er nog (intensieve) ondersteuning nodig. Denk hierbij aan budgetbeheer of beschermingsbewind.
- > Scoort iemand tussen laag en hoog, dan is er nog steeds hulp nodig, maar kan diegene wel zelf zijn geld beheren. Kijk op welke thema's hij laag scoort en welke taken nog lastig zijn. Het aanbod aan hulp verschilt per gemeente. Leg de zwakkere punten van de statushouder naast het aanbod en bepaal samen welke hulp nodig is. Denk bijvoorbeeld aan een budgetcursus, budgetcoaching of ondersteuning door vrijwilligers.

Het kan soms lastig zijn om in te schatten welke hulp passend is. Hieronder tips per thema:

Thema 1 - Lage score

Een lage score op dit thema betekent dat de statushouder nog niet in staat is om betalingen op tijd te doen en geen inzicht heeft in wat hij kan besteden. Scoort de statushouder heel laag, dan is het aan te raden om budgetbeheer of zelfs bewind in te zetten. Vormen brieven lezen, hulp zoeken en het inkomen op orde houden het probleem? Dan kan wekelijks begeleiding van een vrijwilliger thuisadministratie helpen.

Thema 1 - Tussen laag en hoog

Kijk of er periodiek een check mogelijk is, bijvoorbeeld eens per maand door een vrijwilliger of een budgetcoach.

Thema 2 - Lage score

Heeft de statushouder moeite met overzicht houden? Een vrijwilliger of een budgetcoachingstraject kan helpen! Je kunt ook kijken of er in het netwerk van de statushouder iemand is die kan ondersteunen. Regelmatig contact en een check zijn daarbij belangrijk. Vermoed je dat het om een gebrek

aan kennis en vaardigheden gaat, dan kan een budgetcursus helpen.

Thema 2 - Tussen laag en hoog

In een budgetcursus leert de statushouder om meer overzicht te krijgen en kan ook aan thema 3 worden gewerkt. Het is aan te raden om per maand of per kwartaal te checken hoe het financieel gaat.

Thema 3 - Lage score

De statushouder heeft weinig tot geen inzicht. Het volgen van een budgetcursus kan helpen om dat wel te krijgen. Maak samen met de statushouder een begroting voor meerdere maanden en kijk samen welke reserveringen nodig zijn. Bespreek met de statushouder hoe hij de reservering apart zet en wanneer hij deze wel of niet kan gebruiken. Een budgetcoach kan hier ook bij helpen.

Thema 3 - Tussen laag en hoog

Verwijs de statushouder naar een budgetcoach, die kan helpen met een plan voor de komende maanden.

Invullen van de Checklist

Stel dat je wordt gevraagd om een inschatting te maken of de ontzorgingsfase moet worden verlengd, of dat iemand met hulp van een budgetcursus, budgetbeheer of begeleiding op termijn zijn eigen financiën kan beheren. Dan kan het lastig zijn om erachter te komen wat de juiste score is. Maatwerk en persoonlijke aandacht zijn daarom belangrijk bij het invullen. Er zijn twee kanalen die je kunt inzetten om de juiste inschatting te maken: ervaringen en het gesprek met de statushouder.

Ervaringen zijn alle contacten en middelen die al zijn ingezet. Informeer bij andere afdelingen of begeleiders die al met de betreffende persoon hebben gewerkt wat hun ervaring is en hoe je die kan toepassen. Let op dat hierbij de AVG van belang is. Zorg dat er altijd toestemming is om deze informatie op te halen. Het gesprek met de statushouder biedt de belangrijkste informatie. Vraag de statushouder hoe hij zijn geldzaken regelt, wat hij moeilijk vindt, wat hij niet snapt en hoe het ging in het land van herkomst. Kijk pas daarna samen naar de Checklist. Probeer dan wat je hebt gehoord te scoren en kijk welke informatie nog ontbreekt.

Als geen vooruitgang wordt geboekt

Zolang er vooruitgang is, is er geen probleem. Als iemand niet beweegt en niet vooruit komt, wordt er geen vooruitgang geboekt. Dat kan betekenen dat de begeleiding (op dit moment) voor hem of haar niet voldoende werkt. Het is raadzaam om dan te onderzoeken wat de oorzaak is van deze 'stilstand' en eventueel een ander instrument (budgetbeheer of beschermingsbewind) in te zetten.

Soms zijn de vaardigheden die nodig zijn om het gewenste gedrag uit te voeren, te lastig voor de statushouder. Dan is aanvullende hulp of dienstverlening nodig. Denk aan hulp door een vrijwilliger of beschermingsbewind.

Probeer als begeleider te beargumenteren waarom er geen beweging is en maak afspraken met bijvoorbeeld ketenpartners.

Welke alternatieven heb je om iemand in beweging te krijgen? Kun je doorverwijzen? Of kan de statushouder hulp uit zijn omgeving inzetten?

Het is belangrijk dat de gemeente of andere partijen hierover duidelijk afspraken maken, zodat de begeleider weet welke acties hij moet ondernemen. Als een gemeente gebruikmaakt van vrijwilligers of een aanmeldgroep, is er vaak al het één en ander bekend over de vaardigheden en houding van een persoon. De inschatting van minimale vereisten kan ook bij de begeleider worden neergelegd. Hij kan vaak met een paar vragen als 'Wat wil je in je financiële situatie bereiken?', 'Wanneer is de cursus voor jou geslaagd' of 'Wat moet er anders gaan ten opzichte van de huidige situatie?' een redelijke inschatting maken van de motivatie. Door aan de slag te gaan, krijg je ook een beeld van de vaardigheden van een persoon.

Belangrijk om te weten

Naast de verschillende thema's is er een aantal minimale vereisten bij alle stappen. Die vereisten zijn:

- reken- en leesvaardigheid
- motivatie en medewerking
- hulp of informatie kunnen zoeken

Wie niet aan deze vereisten voldoet, is niet in staat om de stappen te doorlopen. Als iemand zeer laag scoort, dan raden we aan om te kijken of het probleem wellicht op een van deze punten zit.

Reken- en leesvaardigheid

Minimale rekenvaardigheid en voldoende leesvaardigheid zijn een vereiste om een schuldenvrij leven te kunnen leiden. Statushouders zijn de Nederlandse taal vaak nog onvoldoende machtig. Dat is van belang om relevante post te kunnen begrijpen. Er zullen ook statushouders zijn die überhaupt moeite hebben met taal. Naast analfabetisme, houden

mensen met bijvoorbeeld dyslexie en dyscalculie zich moeilijk staande. Het is voor mensen met beperkte rekenvaardigheid bijvoorbeeld lastig om te begrijpen wanneer een uitgave binnen het budget past. Mensen met ernstige vormen van dyslexie begrijpen de formulieren voor het aanvragen van tegemoetkomingen niet en missen daardoor inkomsten. Als deze vaardigheden ontbreken, is het maar de vraag of de statushouder in zijn omgeving de juiste hulp kan krijgen en wat uiteindelijk haalbaar is.

Motivatie en medewerking

De statushouder moet de motivatie en het zelfvertrouwen hebben om aan zijn gedrag te werken. Zonder medewerking van de statushouder zelf, kom je niet tot gedragsverandering. Het kan zijn dat eerst andere (psychologische) hulp nodig is om het zelfvertrouwen te verhogen, voordat de statushouder klaar is voor begeleiding.

Hulp of informatie kunnen zoeken

Een minimale vereiste is dat statushouders weten wanneer ze hulp of extra informatie moeten zoeken. Dit is bijvoorbeeld nodig bij het verwerven van een inkomen op een sociaal minimum (informatie zoeken over inkomensondersteunende voorzieningen) en bij het lezen (en het begrijpen) van belangrijke brieven. Het is belangrijk om de sociale kaart binnen je gemeente goed te kennen, zodat je de statushouder passende hulp kunt aanbieden.

Het is ook belangrijk om te weten of iemand al hulp heeft. Heeft iemand hulp (gehad) van Vluchtelingenwerk, Schuldhulpmaatje, Humanitas of al een budgetcursus gevolgd? Of heeft iemand een tolk nodig omdat hij of zij de Nederlandse taal nog niet voldoende beheerst?

Tot slot

Het ook van belang dat iemand zich weerbaar kan opstellen ten opzichte van reclame en sociale druk en dat hij een beroep kan en durft te doen op zijn rechten als consument. Deze vaardigheden zijn niet direct noodzakelijk om schuldenvrij te leven, maar eerder indirect. Het zijn dus 'achterliggende' vaardigheden waar tijdens de begeleiding aan gewerkt kan worden.

Tips om het gesprek aan te gaan

Door in gesprek te gaan, krijg je een beeld van iemand. Hoe zijn gezinssituatie is, welke hulp iemand heeft of heeft gehad, en ontdek je wat het kennisniveau en de vaardigheden zijn.

Hoe begin je een gesprek over geld? Deze voorbeeldvragen zou je kunnen gebruiken als 'ijsbrekers' om het gesprek te openen:

- Vragen om toestemming: 'Ik zie [een of meer signalen], mag ik je daar iets over vragen?'. 'Mag ik je hier iets over vertellen?'
- Extern kader gebruiken: 'Een onderwerp dat ik ook nog even wil aansnijden is je financiële situatie. Lukt het om alle rekening te betalen?'
- Normaliseren: 'Ik spreek vaak met mensen over hun financiële situatie, hoe gaat het financieel met jou?' Ik kan me voorstellen dat je het allemaal ingewikkeld vindt. 'Hoe gaat het bij jou?'
- Belangstelling: 'Hoe gaan mensen in jouw land om met geld?' 'Had je een bankrekening?' 'Hoe betaalde je de rekeningen?'

Oprechte interesse en open vragen stellen, helpen om elkaar beter te begrijpen. Het stimuleert ook om mensen hun verhaal en ervaringen te laten vertellen.

Storytelling

Er zijn verschillende manieren om het gesprek aan te gaan over financiën. Eén daarvan is de techniek van 'storytelling'. Dat is een manier om te communiceren en presenteren waarbij je gebruik maakt van interessante verhalen. Verhalen zijn een natuurlijk en krachtig middel om boodschappen over te brengen en mensen te verbinden. Door de statushouder verhalen te laten vertellen, kennen zij betekenis toe aan een situatie. Het geeft je als begeleider de gelegenheid om de verhalen te verzamelen, er lijn in te ontdekken en vervolgens actie op te ondernemen. De antwoorden helpen je om de juiste interventie toe te passen. Als bijvoorbeeld blijkt dat er druk vanuit de gemeenschap is om geld op te sturen, kun je een gesprek voeren over hoe dit op een financieel verantwoorde manier kan, rekening houdend met de verplichtingen in Nederland. Algemeen belang versus individueel belang en het vinden van de juiste balans. Als blijkt dat de statushouder in het land van

herkomst prima de maand kon doorkomen en kan vertellen hoe hij dit deed, kun je er vanuit gaan dat hij of zij kan budgetteren. Je hoeft dan alleen nog de verschillende momenten van inkomsten en uitgaven door te nemen. Maar de basis is er.

Voorwaarden voor een gesprek op basis van storytelling zijn:

- de vragen moeten open zijn
- de vragen moeten uit oprechte belangstelling worden gesteld
- de vragen moeten logisch in de context zijn
- als vrager moet je alleen luisteren en vragen stellen, niet oordelen, veroordelen, adviseren, of in een rol schieten.

Voorbeeldvragen

In de context van het monitoren kun je de volgende vragen stellen:

Je woont nu in Nederland. We hebben hier een ander financieel systeem. Hoe was dat in het land waar je vandaan komt?

- Hoe was dat systeem?
- In hoeverre was geld belangrijk?
- Hoe kreeg je je salaris?
- Hoe betaalde je de huur en andere rekeningen?
- Hoe zorgde je ervoor dat je genoeg geld voor de hele maand had?

Wat is volgens jou het grote verschil tussen omgaan met geld in het land waar je vandaan komt en in Nederland?

- Wat doe je anders?
- Wat doe je hetzelfde?
- Wat verbaast je?
- Wat vind je logisch?
- Wat vind je makkelijk?
- Wat vind je moeilijk?

In hoeverre was de gemeenschap waarvan je onderdeel uitmaakte, van invloed op hoe je met geld omging?

- Wat waren de verwachtingen?
- Wat is het verschil met de situatie in Nederland?
- Zijn er nog steeds verwachtingen?

Colofon

Deze Handreiking Financiële redzaamheid statushouders is gemaakt door het Nibud in samenwerking met de Hogeschool Utrecht.

Auteurs:

Marion Weijers, Nibud adviseur publieksvoorlichting

Tamara Madern, lector Schuldpreventie en Vroegsignalering Hogeschool Utrecht

Pauline Mulder-Hiltmann, Nibud trainer budgetcursus statushouders